

Paul De Grauwe 'Ik voel me aan de kant gezet'

30-07-2011

Pag. 33

Hij voelt zich vernederd. Omdat hij 65 wordt, moet hij verplicht afzwaaien. 'In België ben je op je 65ste afgeschreven, als een oude machine in een fabriek. Weg ermee.' Maar Paul De Grauwe weigert te stoppen met te denken en te schrijven. De Leuvense hoogleraar economie blijft de vrijdenker die er niet voor terugdeinst zijn eigen geloofspunten af te zweren.

Paul De Grauwe

'Ik voel me aan de kant gezet'

ZOMERGESPREK KRIS VAN HAMME, heverlee

Het liefst zou hij in België blijven. Hier heeft hij zijn familie, zijn vrienden, zijn netwerk. Maar ons land laat hem helaas geen keuze. Topeconoom Paul De Grauwe verkast binnenkort wellicht naar een buitenlandse universiteit. De Verenigde Staten? Het Verenigd Koninkrijk? Italië misschien? Veel wil hij er niet over kwijt. Enkel dat die drie landen - bij wijze van voorbeeld - er niets op tegen hebben professors na hun pensioengerechtigde leeftijd rustig verder te laten werken aan de universiteit.

Niet zo in België. 'Als je 65 wordt, zegt men hier: het is gedaan, je bent afgeschreven, je hebt geen maatschappelijk nut meer. Ik vind dat buitengewoon vernederend', zegt De Grauwe in zijn typische stijl. Geen blad voor de mond, raak geformuleerd. En meteen op zijn paard. 'Ik begrijp niet dat onze vakbonden taboes hebben over langer werken. Alsof een pensioenleeftijd van 65 jaar iets door God gegeven is, zoals de tien geboden. Laat mensen daar toch vrij in.' En dus kijkt hij naar 'andere dingen', zoals lesgeven in het buitenland.

Nu zijn laatste academiejaar aan de KULeuven erop zit, is dit zomergesprek eigenlijk ook een beetje een afscheidsinterview. Al is dat in zijn geval moeilijk in te beelden. De Grauwe was de voorbije jaren alomtegenwoordig. Met zijn heldere analyses over de kredietcrisis en de eurocrisis is de toegankelijke economieprofessor een veelgevraagde gast in allerhande media.

'Gisteren heb ik nog acht interviews gegeven, waarvan enkele voor de Nederlandse radio en televisie. Vandaag is het rustig: ik heb er slechts vier', zegt De Grauwe

glimlachend. Ons ruim twee uur durende gesprek op zijn gekozen plek wordt onvermijdelijk onderbroken door het gerinkel van zijn gsm. Of hij niet even tijd heeft? De Grauwe kan blijkbaar geen interview weigeren. Zelfs de radiozender Q-music vindt hem in deze economisch onzekere tijden. 'Die bellen mij altijd om 7 uur 's morgens.'

De Grauwes plek, dat is het kasteel van Arenberg in Heverlee, vlak bij zijn geliefde Leuvense universiteit. 'Ik ben hier vaak komen wandelen in het park. Vooral als je verliefd bent, is dit een ideale plaats. Iets verderop liggen de voetbalvelden waar ik elke week kwam spelen met de ploeg van het Centrum voor Economische Studiën. Vooral de wedstrijden tegen de ploeg van de belastingcontroleurs zijn me bijgebleven. Er hing dan altijd een bitse sfeer.' (schaterlacht)

De Grauwe groeide op met een vader die het elke drie tot vier jaar in zijn hoofd kreeg om te verhuizen. 'Mijn vader kon niet stilzitten.' De familie De Grauwe - met acht kinderen - heeft dan ook in zowat heel het Brusselse gewoond: Schaarbeek, Vorst, Neder-over-Heembeek, met Beersel als geografische uitschieter.

Daarna volgden zijn studentenjaren in Leuven, waar hij veeleer toevallig in de economie is gerold. 'Ik had interesse in het maatschappelijk gebeuren, dus ben ik politieke en sociale wetenschappen gaan volgen. Na een jaar moest je kiezen: ik twijfelde vooral tussen sociologie en economie. Het is dat laatste geworden, waarom weet ik eigenlijk niet.' Vervolgens trok hij de plas over voor een doctoraat in Amerika. Hij spendeerde vier jaar in Baltimore en Washington DC. 'Een mooie tijd in een erg internationale omgeving. Ik herinner me nog een introductiefestje voor studenten. Ik zei tegen een Amerikaan dat ik uit België kwam, waarop hij reageerde: ha, nog iemand uit Latijns-Amerika.'

Zulke ervaringen doen een mens misschien zijn nationale identiteit relativiseren. 'Ik heb sowieso nooit een sterke identiteit als Vlaming gehad. Ik voel me meer Europeaan, en dan nog: ik wil niet vervallen in Europees nationalisme, want dat zou niet beter zijn.' Het helpt mogelijk verklaren waarom De Grauwe als student niet mee op de barricaden stond tijdens de studentenrevolte van Leuven 68, de strijd voor de vervlaamsing van de Leuvense universiteit. 'Ik stond er niet vijandig tegenover, maar ik heb daar niet actief aan deelgenomen. Ik was een rustige student die veel las.'

Zijn identiteit als macro-econoom blijkt evenmin standvastig. Ook economen hebben immers een identiteit, een doorgaans impliciet label dat aanduidt tot welk kamp ze behoren. Dat label is in de nasleep van de kredietcrisis weer helemaal op de voorgrond getreden. Plots was er opnieuw een boksmatch tussen de keynesianen - met hun pleidooi voor een stimulerende overheid - en de vrijemarktdenkers rond iconen als Friedrich von Hayek en Milton Friedman.

De Grauwe heeft zijn economische geloof tijdens zijn lange carrière langzaam maar bewust aangepast. De crisis bevestigt volgens hem alleen maar de juistheid van die beslissing. 'Ik heb een evolutie in mijn denken meegemaakt. Toen ik na mijn doctoraat terugkeerde uit de VS, was ik sterk beïnvloed door het vrijemarktdenken en de toen heersende idee dat van alle sociale wetenschappen de economie het meest ontwikkeld was. Met economie kon je bijna alle maatschappelijke problemen

verklaren, zaken als misdaad en het gezin. De andere wetenschappen waren maar prietpraat.'

'Sinds de crisis merk je een slingerbeweging in de andere richting. Men erkent stilaan dat economische fenomenen ook beïnvloed worden door sociologische elementen. Dat is evident in de financiële markten: in plaats van rationele agenten die berekende beslissingen nemen, heb je beleggers die zich laten meeslepen door anderen.' Bij De Grauwe begon die omslag weg van het hyperrationele vrijemarktdenken in de jaren 90. 'De crisis van het Europees Monetair Stelsel (voorloper van de eurozone, red.) in 1992-1993 was het moment dat ik ben begonnen te twijfelen. De wisselmarkten bleken toen helemaal niet zo rationeel en efficiënt te zijn.'

dood spoor

Het lijkt ons niet vanzelfsprekend om als academicus je zorgvuldig opgebouwde geloofskader af te breken en een nieuwe overtuiging te volgen. Maar De Grauwe heeft dat nooit als moeilijk ervaren. 'Ik zie het veeleer als nieuwe inzichten ontdekken', zegt hij. 'Je moet wel bereid zijn een aantal geloofspunten af te zweren. Dat is net het probleem: in de economische wetenschap heerst nog veel geloof. Dat resulteert in cognitieve dissonantie, de neiging om nieuwe bewijzen die ingaan tegen je geloofssysteem opzij te schuiven. Je moet daartegen strijden, met kritisch denken.'

De Grauwe is niet mals voor zijn vakgebied, de macro-economie. 'De macro-economie zit op een dood spoor. Men heeft het idee van de rationele mens op de spits gedreven en totaal wereldvreemde modellen ontwikkeld.' Macro-economen wordt ook verweten dat ze de crisis niet hebben voorspeld, maar voor De Grauwe is dat niet fataal. 'Het zou trouwens een paradox zijn: als je de crisis kon voorspellen, zou je maatregelen nemen om te vermijden dat de crisis zich voordoet. Maar het was veel erger: economen hadden modellen die voorspelden dat een crisis niet kón gebeuren! Dat is pas fataal.'

'We moeten dus absoluut iets anders gaan doen. Maar het alternatief is veel moeilijker. Het traditioneel economisch model is gemakkelijk omdat iedereen volgens dat model rationeel handelt en dus hetzelfde doet. In werkelijkheid hebben mensen doorgaans verschillende inzichten en informatie, wat een heel andere dynamiek creëert.' De Grauwe stelt vast dat de mainstream van de economen blijft denken in het bestaande kader. 'Ze beperken zich tot ad-hocoplossingen om een systeem dat niet deugt toch maar te kunnen behouden.'

eigenwaarde

Zelf is De Grauwe al langer aan zijn economische modellen aan het sleutelen. Hij probeert schijnbaar ongrijpbare elementen als 'geluk' en 'gevoel van eigenwaarde' in zijn analyses te vatten. 'Veel economen voelen zich daar onwennig bij, maar dat hoeft helemaal niet. We hebben nu betere meetinstrumenten voor geluk. Geluk zit immers in de hersenen, en dat kan je meten via scans.'

'Ik geloof echt dat we nuttige inzichten kunnen krijgen door zaken als geluk te linken aan andere karakteristieken van de mens. Onlangs nog las ik een studie over hoe ongelijkheid het geluk van mensen ondermijnt. En wat met de vaststelling dat geluk -

zoals gemeten via enquêtes - de jongste veertig tot vijftig jaar niet is toegenomen, en dat ondanks de enorme toename van de welvaart. Dat is toch een grote paradox?'

De Grauwe ergert zich dan ook aan de overdreven focus van economen op groei. Volgens hem zou geluk centraal moeten staan in een samenleving. Toch een opmerkelijk standpunt voor een zogezegd koele en rationele econoom. Maar wat betekent geluk voor hem?

'Op persoonlijk vlak vriendschap en liefde. Op professioneel vlak een zekere erkenning. Als je niet gerespecteerd wordt in je professionele leven, heeft dat dikwijls een weerslag op je privéleven. Ik heb dat gezien bij mijn vader, die vertaler was bij het ministerie van Defensie. Hij voelde zich niet gerespecteerd in zijn beroep, en dat wrong dan ook thuis. Bedrijven die erin slagen een cultuur te creëren waar werknemers zich gewaardeerd voelen, zijn goede bedrijven waar mensen zich inzetten.'

stoïcijns

Over erkenning mag De Grauwe niet klagen. Onlangs nog mocht hij een mooi compliment van Nobelprijswinnaar Economie Paul Krugman op zak steken. Krugman had het op zijn blog over een recente paper van De Grauwe. 'Ik wilde dat ik hem had geschreven', gooide Krugman met lof. 'Dat was een leuk compliment', erkent De Grauwe.

Ook zijn verschillende eredoctoraten vindt hij een erkenning. Maar de anders spraakzame economieprofessor reageert plots wat onwennig en bedeesd. Hij vindt het niet nodig zijn eigen lof te zingen. Nooit stiekem gedroomd van een Nobelprijs, probeer ik nog snel. 'Niet echt. Je moet realistisch blijven.'

Het illustreert De Grauwes stoïcijnse levenshouding. 'Ik geloof in het stoïcijnse idee dat je je verlangens moet temperen. De kern van het geluk is niet te veel verlangens te koesteren. Anders word je alleen maar ongelukkig. Je moet natuurlijk wel naar iets streven, maar zonder je ambities te hoog te stellen. Het leven moet lichtjes opwaarts klimmen. Ik leg mezelf nog altijd doelstellingen op. Zo ben ik aan een nieuw boek over economie beginnen te schrijven. Ik word dan wel 65, maar het idee dat het nu allemaal naar beneden zou gaan, is pas echt ontluisterend.'

Een voorzichtige optimist dus, in plaats van de doemdenker waarvoor hij wel eens werd versleten. Dat sombere imago kreeg De Grauwe vooral door zijn voorspelling over onvermijdelijke massaontslagen in de Belgische industrie, zoals in de intussen verdwenen of gedecimeerde autofabrieken. De Grauwe vindt de afbraak van onze industrie niet eens een negatief verhaal.

'Zoals ook de afbraak van de landbouw ten voordele van de industrie geen negatief verhaal was. Het is allemaal een kwestie van technologische vooruitgang en productiviteitsgroei. In de industrie heb je steeds minder mensen nodig om al onze spullen te produceren. Die mensen kunnen dan iets anders gaan doen, in de dienstensector. Dat creëert mogelijkheden voor jobs en welvaart.' Daar staan wel noodzakelijke investeringen in kennis tegenover, vooral voor laaggeschoolden die niet langer aan de slag kunnen in de industrie.

hoopvol

Het wonder van de productiviteitsgroei stemt De Grauwe hoopvol voor de volgende generatie. Nochtans maken jongeren zich vandaag zorgen over de toekomst: overheden die enorme schuldenbergen torsen, pensioenstelsels die op springen staan, . De bijna vanzelfsprekende overtuiging dat de volgende generatie het beter zal hebben dan de voorgaande, lijkt te wankelen. Niet zo voor De Grauwe. Op één belangrijke voorwaarde: het milieu.

'Als er niets catastrofaals gebeurt met het milieu, denk ik dat de toekomstige generatie het beter zal hebben dan de huidige. Het milieu blijft echter een groot vraagteken. De globalisering heeft miljarden mensen uit de armoede geholpen, maar de keerzijde is dat het heel belastend is voor het milieu. Problemen als de opwarming van de aarde of een mogelijk tekort aan grondstoffen beheersen we onvoldoende. Vooral in de Verenigde Staten is men teruggekeerd naar het obscurantisme van de rechtse Republikeinen. Milieucatastrofes riskeren wel degelijk onze materiële welvaart te doen afnemen.'

Daar ziet De Grauwe een cruciale taak weggelegd voor de overheid. 'Bedrijven kunnen niet zomaar vrijgelaten worden. Ze vervuilen, en dus berokkenen ze schade aan anderen. Het zijn externe kosten die niet in hun productprijzen verrekend zitten. De overheid moet daar als arbiter optreden om de vrijheid af te bakenen.'

Voor een liberaal als De Grauwe is het afbakenen van vrijheid een heikel punt. Het lijkt trouwens niet evident om zijn verschillende facetten te doen passen in één coherent denkkader: de links-liberale vrijemarkteconoom die al lang niet meer gelooft in de zelfdiscipline van markten en een sterke overheid wil voor de bescherming van het milieu en de sociale zekerheid. 'Ik heb daar een tijdje mee geworsteld, maar vandaag niet meer. In een klein boekje, 'On Liberty', legt de 19de-eeuwse filosoof en econoom John Stuart Mill haarfijn de beperkingen van individuele vrijheid uit. Mijn vrijheid is beperkt door uw vrijheid. Daarom kan ik u niet zomaar doden: ik ben beperkt door uw vrijheid en uw recht op leven. Dezelfde beperking geldt voor bedrijven die via hun uitstoot families vergiften.'

Mensen moeten dus worden vrijgelaten, met grenzen waarover De Grauwe graag discussieert. Heel graag zelfs. Hij staat bekend als een gepassioneerde - soms felle - debater. 'Ik hou van debatcultuur. Ik scoor graag punten in een debat, zoals ik graag een goal scoorde toen ik voetbalde. Ik heb nu eenmaal een competitieve geest. Maar er is ook een constructief element in een debat: je wil anderen overtuigen van je eigen overtuiging.'

Onlangs kwam De Grauwe nog stevig uit de hoek in een debat over de K in KULeuven. Moet de Leuvense universiteit de katholieke component in zijn naam behouden? De Grauwe is duidelijk: 'Wetenschap en godsdienst zijn totaal aparte werelden. Ze moeten worden gescheiden, zoals ook politiek en godsdienst al 200 jaar gescheiden zijn. Wetenschap volgt een manier van denken waarbij je voortdurend je ideeën en theorieën ter discussie stelt, en bereid bent je geloof opzij te schuiven in functie van nieuwe bewijzen. Godsdienst gaat daarentegen uit van een onwrikbaar geloof, dat bovendien zo geformuleerd is dat je het meestal niet kan weerleggen.'

'Als je beide vermengt, zoals de KULeuven doet, loop je grote reputatieschade op in het buitenland. In de VS en Australië hebben ze me al gevraagd of de paus nog invloed kan uitoefenen op wat wij onderzoeken. In de VS associeert men 'catholic university' met dogmatisch denken. De kerk legt beperkingen op op wat je kan onderzoeken, bijvoorbeeld in de medische wetenschap. We berokkenen onszelf dus schade, zeker als we internationaal aanwezig willen zijn. Mensen kunnen katholiek zijn zoveel ze willen, maar aan de universiteit hebben we dat niet nodig.'

Het is om dergelijke doorvoelde opvattingen dat intimi De Grauwe waarderen. 'Hij blijft altijd vrij spreken, heeft de moed om dingen te zeggen, tegen het eenheidsdenken in. Maar hij kan evengoed zijn fouten erkennen', klinkt het bij een goede kennis.

zelfcensuur

Toch deed zelfs De Grauwe ooit aan zelfcensuur. In de twaalf jaar dat hij voor de VLD in de Senaat en de Kamer zetelde, van 1991 tot 2003. 'Ik ben al lang een voorstander van de legalisering - of minstens decriminalisering - van drugs. Maar in de politiek heb ik daar nooit iets over gezegd. Nu voel ik me vrijer en zeg ik mijn gedacht erover, onlangs nog in een opiniestuk. Ook al krijg ik dan veel negatieve reacties. Ik ben trouwens niet de enige die zegt dat de repressieve aanpak van drugs heeft gefaald. Een vooraanstaand internationaal panel kwam vorige maand in een rapport tot dezelfde conclusie.'

De Grauwe was opgelucht toen hij zich na zijn politieke intermezzo weer volop op het academisch werk kon gooien. Van één gemiste kans heeft hij wel spijt gehad: als VLD'er was hij in de running voor de prestigieuze post van ondervoorzitter van de Europese Centrale Bank (ECB). 'Toen ik ernaast greep, heeft dat wel even geknaagd. Het was in 2003, toen de ECB nog maar vier jaar bestond. Het zou een buitengewone uitdaging zijn geweest - een nieuwe instelling met een pioniersmentaliteit - en achteraf gezien was het bovendien een boeiende periode met de kredietcrisis en de eurocrisis. Het achtjarige mandaat zou nu aflopen. Maar ik heb me daar snel overgezet. Wat ik nu doe, maakt me heel gelukkig.'

De politiek heeft hem nooit helemaal losgelaten. Zeker op een moment dat ons land in een diepe politieke crisis verkeert, kan De Grauwe niet werkloos toekijken. En dus werd hij rebel. Samen met UCL-professor Philippe Van Parijs stichtte hij Rethinking Belgium (Re-Bel), een denktank die zich buigt over de toekomst van de Belgische instellingen. De Grauwe is verantwoordelijk voor de afkorting. 'Ik ben wel een beetje een rebel. Niet in de zin van: we gaan hier het kot afbreken. Maar rebelleren als een bereidheid om alles waarin je gelooft ter discussie te stellen. Out of the box thinking. Dat ontbreekt vandaag in het politieke debat. Iedereen zit vast in taboes.'

'Een overtuiging waarvan ik ben afgestapt, is het geloof dat we onze maatschappelijke en economische problemen kunnen oplossen als we het beleid verder decentraliseren. Ik ben afgestapt van het geloof dat onze welvaart gevoelig hoger zou zijn in een onafhankelijk Vlaanderen. Ik denk dat het nauwelijks een verschil zal maken. Decentraliseren kan hier en daar in de marge wel enkele dingen efficiënter maken. Maar aan ons pensioenprobleem of de gezondheidszorg of de investeringsbereidheid zal het nauwelijks iets veranderen.'

'Dat is wel de mythe waarin we in Vlaanderen steeds verder worden geduwd, vooral door de N-VA. Het is bovendien een gevaarlijke mythevorming, want ze creëert een vijandbeeld: de Waal als een blok aan ons been. En ze is gedoemd te mislukken. Mensen verwachten immers te veel van de politiek. De Vlaams-nationalisten gaan hun mythe niet waarmaken. Het kan alleen maar tot een mislukking en groot vertrouwensverlies leiden.' De Grauwe is dan toch een beetje een doemdenker.